General | Sílvia Planas Marcé | Actualitzat el 24/02/2023 a les 10:25

Ucraïna, crònica personal d'una desolació

El dia en què es compleix un any de la invasió russa d'Ucraïna recuperem aquest article de Sílvia Planas Marcé, a qui l'uneixen lligams familiars amb Ucraïна que li han permès seguir de prop l'horror de la guerra, el destret de les dones refugiades i el coratge i la dignitat de la resistència a l'ocupació russa.

Memorial de les víctimes a Maidan, Kíiv, febrer de 2014. | Yuriy Priyatselyuk

Femen és un moviment feminista nascut a Ucraïna el 2004, que des dels inicis es mobilitza contra el règim de repressió i obscuritat de Putin. Les seves activistes fan accions arreu del món. El 6 de març de 2022, al Champ-de-Mars, a París, van manifestar-se amb els hashtags "FeministResistence" i "PutinWarCriminal" escrits amb tinta negra sobre els pits nus. Dies després van fer l'acció "From hell to hell", per evidenciar l'horror que pateixen les dones i les criatures ucraïneses, que, o són violades pels soldats russos, o poden ser captades per proxenetes que les esperen, com llops famolencs, amb els seus cotxes a les fronteres d'Europa; elles, desesperades, es refien de les bèsties que les van a cercar. I així, van d'un infern a un altre, igual de terrible; igual de cruel. Segons la Comissió de Drets Humans de la ONU, la violació és, de tots els crims de guerra, el menys castigat.

Les refugiades
Són, sobretot, dones. Arriben amb criatures de totes les edats i amb molt poc equipatge. Arrepleguen el que poden, amb tan poca estona com tenen per preparar la sortida, i fugen d'Ucraïna, amb les filles i els fills, cap a Europa.
Un dia de març anem a veure les que han arribat prop de casa, i intentem ajudar-les. Jo les abraço:

només puc fer això. En Kim tradueix el que diuen les organitzadores de l'acollida. Els explica com funcionen les gestions burocràtiques i administratives, els diu que contactin amb les institucions, que intentin aprendre català o castellà, que això els facilitarà una mica les coses, que potser podran trobar feina, que per les criatures no han de patir, que tindran assistència sanitària i estaran escolaritzades de seguida... els dona el seu telèfon, els diu que el poden trucar sempre que vulguin, pel que vulguin. Moltes, li truquen. Les atén i les ajuda tant bé com pot.
Tenen els ulls tristos, estan esgotades, traspuen angoixes. No poden entendre com ha passat, tot això. Diuen que estaven bé, que tenien una casa, i una feina, i un marit, i amigues; que ara és l'horror, allà; i que aquí, és la tristesa profunda i l'angoixa pel que hi han deixat, pels que s'hi han quedat; que aquesta agressió és injusta i indigna; que aquí, la gent és bona, amable, solidària, i que n'estan molt agraïdes... però que volen tornar. Tenen el plor als llavis, mentre m'ho expliquen.
De sobte, apareix un home. És de mitjana edat, va vestit de negre, i diu que busca noies per fer de cambreres al seu local, que les contractarà de seguida, que els ofereix llit i menjar gratis; que no calen papers ni res... però que les vol guapes i joves, i amb experiència... les organitzadores de la trobada el detecten, l'esbronquen i el fan fora de seguida.
No ha passat res, per sort. Però em queda un sentiment de malestar; i més tristesa, encara.
A Alemanya, la Miroslava i la seva filla Masha intenten recomençar la vida, lluny de la guerra, però també lluny de casa, lluny de les amigues, lluny de tot el que les feia ser. En el trajecte de fugida de Kíiv es van quedar sense gasolina i van haver de buscar refugi en un poble proper a Borodianka. Des del soterrani on van estar dos dies i dues nits, veien les llums de les llanternes dels soldats russos que buscaven gent amagada. Sentien les passes de la mort. Escoltaven els senyals de la destrucció. Quan van poder sortir i trobar gasolina per continuar el viatge fins a la frontera, la Masha ja duia gravada a l'ànima la memòria del seu horror particular. No se n'ha refet; li costarà molts anys i molts plors, fer-ho.
L'Olga té 70 anys; ha arribat sola a l'Empordà; la família que l'ha acollit és amable i bona, diu. Però ella té el cor ben trencat. Vol tornar. No sap què hi fa, ni què hi farà, aquí. I a la seva edat, prefereix morir a casa. Finalment, torna a Odessa, fent un periple llarg: de Barcelona a Cracòvia, en avió; d'allà, en tren, fins a Odessa. Ens truca quan és dins el tren, ja en territori d'Ucraïna. Ens diu que no oblidarà mai el que la gent d'aquí ha fet per ella. I que és feliç, perquè que ja és a casa, altre cop.
La Irina truca una nit, angoixada. El seu fill té febre, molt alta, i no sap què fer. En Kim li explica com anar a l'hospital i parla ell mateix amb els metges. Al cap de dues hores, la Irina torna a trucar. El nen està molt millor. Gràcies.
L'Angelika també vol tornar; ha fugit sola d'Ucraïna amb la filleta de dos anys, i no té ni un euro per a comprar-li un trist caramel. La família que l'ha acollit són bona gent, les cuiden molt bé; però no hi veu cap futur, aquí. Li paguen el bitllet de retorn; nosaltres li paguem el de tren des de Polònia fins a Ucraïna. Està contenta de poder tornar, tot i la incertesa de si trobarà casa seva dempeus, i la seva gent, viva. Ens escriu, feliç, quan ja és dins del bus que l'acosta a Kíiv. Tot va bé, diu.
Totes elles (dones, mares, filles) pateixen aquest exili talment com van patir el primer horror de la guerra. Jo penso en Hannah Arendt: "Hem perdut la nostra llar, és a dir, la quotidianitat de la nostra vida familiar. Hem perdut la nostra ocupació, és a dir, la confiança que podem ser útils en aquest món. Hem perdut la nostra llengua, és a dir, la naturalitat de les reaccions, la simplicitat dels gestos, l'expressió senzilla dels sentiments. Ens hem convertit en testimonis i víctimes de terrors pitjors que la mort" ("We refugees", 1943).

Butxa, Irpín, Borodianka, Hórlivka, Hostómel, Stoianka, Mariúpol: l'horror.
Davant de tot, si cal parlar d'horror, hi ha Mariúpol. Allà l'horror és tan intens que es converteix en símbol; el dolor hi fa estada, i hi ha una manca plena i total d'humanitat. Però l'horror és arreu.
La història de Butxa. Només per dir-ne una, ens glaça el cor. En Vitaly, el nostre amic, hi viu a prop; ens explica que des del soterrani on han estat dues setmanes han vist caure les bombes, han escoltat els xiulets de les bales i els trets de la mort, han olorat el terror.
L'oncle Volodya ha estat desaparegut tot un mes; cap contacte, cap missatge, cap senyal. Té 79 anys, i estava sol al poble, Korolivka [Hórlivka ?]. Després de dies d'angoixa, una trucada; és viu. Diu que allà on és, tot està destrossat. Ha estat un mes al soterrani, vivint sota mínims, gairebé sense aigua, amb molt poc menjar, sense cap mitjà per escalfar-se. Diu que els gossos corrien

pels carrers amb membres humans a la boca; n'hi havia molts, i eren a tot arreu...
I tot això no es pot ni dir, de tan cruent i de tan horrible com és.

La resistència
En Yura, el nostre amic estimat, ens explica que avui ha fet un pastís; ens diu, amb un somriure, que ha caminat durant hores per Kíiv fins que ha trobat per comprar mitja dotzena d'ous; en tornar a casa, travessant la ciutat mig deserta i encara plena de barricades i en alerta per bombes, ha vist una cafeteria oberta i hi ha entrat. Necessitava sentir una mica de normalitat. Tot és molt contradictori. També fa fotos precioses, d'arbres i de flors, i dels seus gossos; i les penja a les xarxes, i no hi posa cap text, només les fotos; malgrat les bombes que cauen just al costat de casa, i que han hagut de tapar els vidres amb panells de fusta per evitar la trencadissa per la deflagració, ell somriu i repeteix: resistirem i guanyarem.
La Maria i en Vasily han marxat de Kíiv i han anat a la datxa; hi tenen horts amb flors i tomaqueres, arbres de fruita i patates, maduixeres, julivert i cogombres. Hi són des de fa dos mesos, quan van fugir de la ciutat bombardejada, després d'una nit horrible que van passar asseguts al bany de casa, per por de tot. Van trigar hores a fer un trajecte de pocs quilòmetres. S'enyoren, però estan bé. Ens truquen i ens envien vídeos i fotos; està tot ben preciós, ens diuen. Tan florit com feia temps que no ho era. Prop del riu, comença a esclatar la primavera. La Maria escolta música, cuida l'hort, passeja i cuina; en Vasily pinta, fa gravats, crea. I ens calmen ells a nosaltres! Estem bé, no ens falta de res, no patiu. Impossible, no patir. Ens demanen que no perdem el coratge i que expliquem el que hi passa, allà. Ens diuen que recordem i que visquem, que aquesta també és una manera d'ajudar Ucraïna, de fer-la viva i de resistir. Que tinguem memòria, quan tot això hagi passat. Aquesta resiliència enorme ens encoratja. Però també ens envaeixen dubtes i culpabilitats.

La culpa
La Sasha fa un post a Instagram. La foto que penja és d'una bellesa entendridora. El text corprèn. La noia, de 27 anys, escriu que se sent culpable. Ja fa anys que viu fora d'Ucraïna. Ara, ha ajudat la seva mare i la seva germana a trobar un lloc on viure, quan han arribat fugint de la guerra. Les ha acompanyat i les ha ensenyat a moure's per aquella ciutat gran, rica, europea. La Sasha sent una culpa profunda. Culpa de no saber-ne més, d'acollir-les. Culpa de voler viure i riure. Culpa de tenir altres inquietuds, més enllà de les que li provoca el saber el seu país en guerra.
Nosaltres també ens sentim culpables; per no poder fer més, per no poder donar més, per ser tan lluny, per no tenir més recursos emocionals i afectius, per admetre que les notícies ens desborden, per no saber prou història, per no tenir prou paraules. Culpables per no saber què fer-ne, de tanta ràbia i de tanta pena com sentim.
Els cors s'esquincen, amb les culpes. I no hi ha bàlsam, de moment. L'horror que viuen els altres és massa gran, massa dur, massa profund, com perquè fem cas del que ens passa a nosaltres. Perquè nosaltres rai, que som aquí... sense guerra...

Maidan
Un dia de febrer del 2014 ens va trucar la meva sogra; "els tancs de Putin són a les portes d'Ucraïna". La gent, a Maidan, protestava contra un president titella que considerava traïdor i corrupte. Les concentracions i les accions de protesta pacífica van aconseguir desbancar el govern pro-rus, i que es convoquessin eleccions. Però ho diu molt bé Carmen Claudín, en una entrevista a L'Avenç (núm. 490, maig 2022): "la democràcia ucraïnesa li fa por a Putin, que s'irrita, perquè en tem el contagi". Per això, després dels fets de Maidan, ocupa Crimea i inicia l'annexió violenta del Donbass. L'agressió russa, ja a Maidan mateix, comporta violència, tortures, tirotejos, detencions, desaparicions. I al sud-est, la guerra es cronifica.
L'hivern del 2014 la Dana, voluntària en una ONG, va treballar en l'acollida de refugiats que fugien de la guerra al Donbass, i que arribaven, exhaustos i sense res, a Kíiv. Ara, amb la invasió russa, malgrat que ja fa anys que viu fora del país, treballa de nou amb una ONG ucraïnesa (www.districtone.foundation). Han fet campanyes de recollida d'aliments, han enviat dues ambulàncies al front, i han recollit refugiades a les fronteres. Aquests dies són a Butxa i a Irpín, on intenten reconstruir i retornar una mica de vida a tanta desolació.

La dignitat

El setembre del 2021 torno, per vuitè cop, a Ucraïna. El país ha fet, des de Maidan, un gran canvi. Kíiv està preciosa, esplèndida, viva. Podil, el barri del Dnièper, s'ha convertit en el lloc de moda, ple de gent jove i símbol d'una cultura alternativa, divertida i molt interessant. Anem a Lviv, una ciutat fascinant; allà, un monument commemora la república d'Ucraïna occidental (1918-1921), un somni massa breu, massa difícil, però ben present en la història recent del país. Els carrers són plens de gent jove. Hi canta la vida.

Arreu de Kíiv hi ha petits altars plens de flors, amb fotos de persones mortes a Maidan l'hivern del 2014, i en un monument a la seva memòria hi ha escrits els seus noms. El món de fora, però, en va fer poc cas, d'aquella revolta de la dignitat. I és que "À un certain degré de tragique horreur, l'esprit humain saturé réagit par l'indifférence et l'égoïsme" (Irène Némirovski, Le Vin de solitude, 1935. Dec la cita d'aquesta autora ucraïnesa a Monika Zgustová).

El 24 de febrer de 2022 ens llevem amb el cor encongit. Tot just fa tres dies, havien vingut a sopar a casa en Denis i la Yana, que eren a Catalunya de vacances. Durant el sopar, els seus mòbils no paren; alguns amics els deien, des d'Ucraïna, que marxaven del país perquè s'ho veien venir. D'altres deien que segurament no passaria res, però que tot estava molt enrarit i hi havia nervis, por, malestar. En marxar de casa ens van dir que tenien bitllets de retorn pel diumenge 27 de febrer. Ara són a Hongria.

Poc després cau la primera bomba a Kíiv, molt a prop de Babi Iar, on el 29 de setembre de 1941 els nazis van assassinar 33.771 persones jueves. A la ciutat s'instal·la el mateix horror que fa dies que assola el país sencer.

M'emociona i em corprèn la grandíssima dignitat de tot un poble. La resiliència civil es combina amb la resistència militar i Ucraïna sobreviu a un horror rere l'altre, dia rere dia, setmana rere setmana, mes rere mes. Carme Claudín deia, a l'entrevista de L'Avenç: "la meva admiració pels ucraïnesos creix cada dia". Jo no sabria trobar paraules més adequades per expressar el que sento.

PER SABER-NE MÉS

* Andrei Kurkov, l'escriptor i la guerra. Entrevista de Josep M. Muñoz, L'AVENÇ 496, desembre 2022.
* Albert Branchadell, "Les llengües a Ucraïna", L'AVENÇ 386, gener 2013.